

8. "IT Research Resilience." itcluster.lviv, itcluster.lviv.ua/projects/it-research/ Accessed 12 April 2023.
9. "Global Innovation Index 2022." World Intellectual Property Organization, www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf Accessed 12 April 2023.
10. Melnyk, A.V., and I.V.Stetsko. "Development of the IT cluster in Ukraine: potential, trends, challenges." *Economy, management and administration*, no. 4(87), 2019, pp. 57-63.
11. Mykhaylenko, D., and O. Maksimova. "Innovative ecosystem in Ukraine: an example of IT clusters". *Advances in Design, Simulation and Manufacturing IV*, 2019, pp. 359-370.
12. Cherkashyn, V. "Preserve and protect the IT success of Ukraine." epravda, www.epravda.com.ua/columns/2022/12/14/694961/ Accessed 12 April 2023.
13. "Services trade by broad economic categories." ec.europa, ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EXT_SER_BEC01/default/table?lang=en Accessed 12 April 2023.

УДК 328.185:35.072.23(477)

doi: 10.15330/apred.2.19.214-222

Когут-Ференс О.І.¹, Дирів Р.В.²

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ СХЕМ ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НИМИ В УКРАЇНІ

Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки України,
Кафедра міжнародних економічних відносин,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76000, Україна,
¹тел.: 0972955773,
e-mail: oksana.kohut_ferens@pnu.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6015-5205

²тел.: 0977808663,
e-mail:delikat064@gmail.com,
ORCID: 0009-0001-5203-1218

Анотація. Корупція - одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на котрі спирається будь-яка демократична держава, а саме: принцип рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя, захищеності людини правоохоронними структурами від різного роду протиправних посягань і свавілля чиновників та ін. Крім цього, корупція завдає державі значної економічної та політичної шкоди, серйозно гальмує економічний розвиток суспільства. Корупція в Україні зводить практично нанівець потенційну ефективність будь-яких економічних та соціальних програм держави, результативність управлінських рішень. Ще Г. Гегель зазначав, що частина державної влади, яку придбав для себе окремих індивідуум, втрачена для влади загальної.

Корупція - поняття глобальне й міждисциплінарне. А саме явище впливає на всі сфери життя суспільства - від знецінення освіти та моральних принципів до сповільнення економічного розвитку та підриву демократичних процесів.

Отже, актуальність боротьби з корупцією для всіх країн є очевидною. Деякі країни досягли значних успіхів та змогли вибудувати потужну антикорупційну систему із незалежних інституцій. Деякі попри всі старання займають відносно низькі позиції у світових рейтингах, через недостатню політичну волю, а є і такі країни, в яких це явище проникло в усі щілини

державного управління і рівень корупції сягає вище показника національного багатства у декілька разів.

Найбільш розвинені антикорупційні інституції в Скандинавських країнах, таких як Данія, Швеція, Фінляндія та Норвегія, країнах Західної (старої) Європи. У той же час виявляється певна тенденція з якою, чим успішніша боротьба з корупцією тим більш розвинута економіка та багатше населення країни.

Інтенсивний рух у боротьбі з корупцією країні потрібний особливо під час повномасштабної війни, оскільки все частіше як у національних, так і зарубіжних ЗМІ можна простежити таку тезу: «реформи в обмін на фінансову та військову допомогу», позаяк успішні реформи гарантія зі сторони уряду країни про те, що міжнародна допомога виконає своє першочергове завдання - допоможе українській армії вигнати недруга із наших земель, а не осяде в банківських рахунках певних осіб. Також успішне подолання корупційних схем є одним із факторів для залучення інвестицій для повоєнної відбудови країни.

Ключові слова: корупція, антикорупційне законодавство, Національне антикорупційне бюро, антикорупційна стратегія, Спеціальна антикорупційна прокуратура

Kogut-Ferens O.I.¹, Dyriv R.V.²,

THE CONCEPT OF CORRUPTION SCHEMES AND WAYS OF FIGHTING IT IN UKRAINE

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of International Economic Relations,
Shevchenko st., 57, Ivano-Frankivsk,
76000, Ukraine,
¹tel.: 0972955773,
e-mail: oksana.kohut_ferens@pnu.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6015-5205

²Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of International Economic Relations,
Shevchenko st., 57, Ivano-Frankivsk,
76000, Ukraine,
tel.: 0977808663,
e-mail:delikat064@gmail.com,
ORCID: 0009-0001-5203-1218

Abstract. Corruption is one of the most dangerous phenomena for society and the state. It undermines the authority of the state apparatus, discredits its activities, destroys the basic principles on which any democratic state is based, the principles of equality of citizens before the law, justice, impartiality of justice, protection of people by law enforcement structures from all kinds of illegal encroachments and arbitrariness of officials, etc. In addition, corruption causes significant economic and political damage to the state, and seriously slows down the progressive development of society. Corruption in Ukraine practically nullifies the potential effectiveness of any economic and social programs of the state, the effectiveness of management decisions. G. V. F. Hegel also noted that part of the state power, which was acquired for himself by a separate individual, is lost to the general power.

Therefore, the issue of fighting corruption remains an urgent issue for all countries. Some countries have achieved significant success and were able to build a powerful anti-corruption system from independent institutions. Some, despite all efforts, occupy relatively low positions in the world rankings due to insufficient political will, and there are also countries in which this phenomenon has penetrated all the cracks of public administration and the level of corruption reaches several times higher than the national wealth indicator.

The most developed anti-corruption institutions are in the Scandinavian countries, such as Denmark, Sweden, Finland and Norway, countries of Western (old) Europe. At the same time, there is a certain trend with which the more successful the fight against corruption, the more developed the economy and the richer the country's population.

The country needs an intensive movement in the fight against corruption, especially during a full-scale war, because the thesis of "reforms in exchange for financial and military aid" is increasingly appearing in both national and foreign media, since successful reforms are a guarantee from the country's government, but international aid will fulfill its primary task - help the Ukrainian army expel the enemy from our lands, and not settle in the bank accounts of certain persons. Also, successful overcoming of corruption schemes is one of the factors for attracting investments for the post-war reconstruction of the country.

Key words: corruption, anti-corruption legislation, National Anti-Corruption Bureau, anti-corruption strategy, Special Anti-Corruption Prosecutor's Office.

Вступ. Економіка, уражена високим рівнем корупції, передбачає зловживання владою та повноваженнями для досягнення певних цілей незаконними, нечесними або несправедливими способами, не здатна процвітати так сильно, як країни з низьким рівнем корупції. Корумповані економіки не можуть нормально функціонувати, тому що корупція заважає природним законам економіки функціонувати вільно. У результаті корупція в політичних і економічних операціях країни спричиняє страждання всього суспільства.

Постановка завдання. Розвиток діяльності корумпованих структур та тіньової економіки, неефективне використання бюджетних коштів, поглиблення соціально-політичних конфліктів та зниження конкурентоспроможності національного продукту, падіння економічної системи, – до всього цього призвела багаторічна ситуація, що сприяла розвитку корупційних дій в Україні. Аналіз впливу та шляхи подолання корупції виходить на перший план у зв'язку з євроінтеграцією та необхідністю якісної зміни структури економіки.

Метою статті є оцінка поняття корупційних схем та шляхи удосконалення політика боротьби України для покращення верховенства права та правової рівності серед громадян країни .

У роботі використані такі методи дослідження, як статистичний аналіз, індукція та дедукція порівняння, узагальнення.

Визначенням поняття корупції та її впливом на економічну систему займалися такі вчені, як Користін О.Є., Барановський О.І., Герасименко Л.В. Також вплив корупції на фінансову систему держави досліджував Красніков Д.А. Окремі питання виявлення, припинення корупційних правопорушень та запобігання їм досліджували такі вчені, як П. Андрушко, В. Авер'янов. Дослідженням впливу тіньового сектора та корупції на економічні системи займалися Гончарук Я. та Флейчук М.

Результати. Дві теорії описують зв'язок між корупцією та економічним зростанням: «натирати колеса» та «змащувати колеса». Відповідно до першої теорії, корупція може негативно впливати на економічне зростання. С. Роуз-Акерман висловила думку, що зменшити корупцію в регіонах, де економічні умови сприятливі, важко. За словами П. Шлейфера, корупція є стримуючим фактором економічного зростання. З іншого боку, згідно з теорією «змастити колеса», корупція може позитивно вплинути на економічне зростання. Б. Саммерс стверджував, що корупція позитивно впливає на економічне зростання, оскільки вона обходить бюрократію та заохочує корумпованих урядовців працювати ефективніше.

Проблематиці інституту протидії корупції, як засобу запобігання їй та подолання, поки що приділено не так багато уваги в українській правовій науці, серед авторів, які

розглядали цей напрям, – В. Бенедик, М. Буроменський, В. Василичук, В. Гвоздецький, О. Грибовський, З. Загинець, О. Баганець.

Багато дослідників, зокрема О. Баганець, теоретично підтвердили негативний вплив корупції на економічне зростання, тим самим підтвердивши необхідність формування ефективної системи боротьби з нею. Різні країни мають різний рівень продуктивності, що може пояснити різницю у впливі корупції на їх економіку.

Емпіричні дослідження також пов'язують корупцію з управлінням або політичними структурами та економічним зростанням. А. Мендес і Л. Сепульведа використовують три показники корупції: індекс ICRG, індекс IMD (Інститут розвитку менеджменту) та індекс сприйняття корупції (CPI), складений Transparency International (TI). Ці науковці дійшли висновку, що корупція значно негативно більше впливає на розвиток країн з якісними «політичними інституціями». Використання кореляції між показниками, які вимірюють якість інститутів і корупцією показало, що корупція є більш гальмівною за наявності низької якості управління.

Гіпотеза «змастити колеса» передбачає позитивний вплив корупції на економічне зростання за певних умов. Такого ж висновку дійшов Ю. Хуянг, який використав індекси сприйняття корупції та дані з країн Азії та Тихоокеанського регіону за період 1997–2013 рр. і показав позитивну кореляцію між двома змінними [4].

Корупції значний вплив на нерівність доходів, загальний обсяг інвестицій, прями іноземні інвестиції (ПІІ) та державні витрати.

Загалом корупція посилює економічну нерівність, яку можна розрахувати за допомогою змінної Джині (нерівність доходів), відповідно до якого багаті більш схильні впливати на різні рішення з метою своєї користі, підриваючи легітимність і принцип рівних можливостей.

До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку можна віднести:

- *Розширення тіншової економіки.* Це призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Як наслідок, держава втрачає фінансові важелі управління економікою, загострюються соціальні проблеми через невиконання бюджетних зобов'язань.

- *Порушуються конкурентні механізми ринку,* оскільки часто у вигравші залишається не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції.

- *Уповільнюється поява ефективних приватних власників,* насамперед через порушення під час проведення приватизації, а також штучних банкрутств, як правило, поєднаних з підкупом чиновників.

- *Неефективно використовуються бюджетні кошти,* зокрема при розподілі державних замовлень та пільг. Це ще більше ускладнює бюджетні проблеми країни.

- *Підвищуються ціни за рахунок "корупційних витрат".* У результаті страждає споживач.

- *В суб'єтці національної економіки з'являється зневіра у здатність влади встановлювати, контролювати та дотримуватися чесних правил ринкової гри.*

- *Погіршується інвестиційний клімат,* наслідком чого є невирішення проблем подолання спаду виробництва, оновлення основних фондів.

- *Розширюються масштаби корупції в неурядових організаціях* (на фірмах, підприємствах, в громадських організаціях). Це призводить до зменшення ефективності їхньої роботи, а, відповідно, знижується ефективність економіки країни загалом [2].

Негативні наслідки корупції на економіку країни

Table 1

Negative consequences of corruption	
Корупція	Наслідки
збільшує видатки державного бюджету та скорочує його доходи	сприяє зростанню дефіциту бюджету та спотворює цілі фіскальної політики
збільшує нерівність у доходах населення	сприяє зростанню соціальної нерівності
спотворює ринки та негативно впливає на розподіл ресурсів	дестабілізація ринкових механізмів
знижує якість суспільних послуг	держава незадовільно виконує свою роль в економічній політиці, освітній, медичній сферах тощо
спотворює стимули для господарської діяльності	неефективне використання здібностей індивідів, і, як наслідок, особи витрачають час на непродуктивний пошук ренти
руйнує права власності	знижує ефективність і справедливість розподілу та перерозподілу ресурсів у суспільстві

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Корупція негативно впливає на довгострокове економічне зростання через вплив на:

- інвестиції;
- оподаткування;
- державні витрати;
- розвиток людських ресурсів [3].

Специфічні українські проблеми. Описані нижче проблеми є продовженням тих, які по прояву або походженням сягають корінням у радянський період, деякі з них під час перехідного періоду економіку суттєво загострилися:

1. Слабкість судової системи - одна з основних проблем перехідного періоду. Ось деякі її прояви:

- комплексно державна влада не достатньо забезпечує утримання суддів і діяльність судів;
- не виконання судові рішення;
- низька пропускна здатність господарських судів, а отже, різко зростають терміни розгляду справ у них, що нерідко паралізує комерційну діяльність;
- не вистачає кваліфікованих кадрів, відповідно до вимог економічних реалій.

2. Нерозвиненість правової свідомості населення породжена тією ж причиною - укоріненою при радянському режимі системою партійного квазіправа. Крім слабого виконання законів та інших норм, крім відсутності культури і традиції використання правових важелів громадянами, проявляються й інші ефекти, зокрема, такі, як

зниження правового імунітет призводить до того, що, практично, відсутній масовий опір "низовій" корупції.

3. Звична орієнтованість правоохоронних органів та їх представників на захист виключно "інтересів держави" і "загальнонародної власності" - типово російська проблема. Захист прав та інтересів громадян, у тому числі приватних власників ще не стало центральним завданням. У результаті підприємці, не знаходячи захисту у сфері права, шукають її в сфері вільної купівлі-продажу незаконних послуг чиновників.

4. Традиція підпорядкування чиновників не закону, а інструкції та начальнику має в Україні коріння більш давні, ніж 70 років комуністичного режиму. Це призводить до того, що спроби правового регулювання гурнуть в старій бюрократичній системі, що продовжує працювати за своїми власними законами, встановленими кілька століть тому. Тому, будь-яка антикорупційна програма в Україні повинна бути пов'язана з корінним реформуванням системи державної служби [5].

Результати щорічних опитувань настроїв інвесторів підкріплюють ідею про те, що Україна повинна боротися з корупцією та занепокоєнням щодо верховенства права. З 2016 року інвестори вважають поширену корупцію та недовіру до судової системи двома головними перешкодами для припливу іноземних інвестицій в Україну. Крім того, Міжнародний республіканський інститут у своєму дослідженні громадської думки 2021 року, проведеному до початку конфлікту, виявив, що українці вважають корупцію в державних органах найважливішою проблемою, з якою стикається країна, і третьою за важливістю проблемою, яка стоїть перед ними особисто.

По-перше, за індексом сприйняття корупції Україна є найбільш корумпованою країною в Європі (крім Росії). Однак потрібно врахувати такі фактори: цей індекс вимірює сприйняття, і на це можуть вплинути, наприклад, інтенсивні обговорення корупційних справ у ЗМІ. У будь-якому випадку, показник корупції в Україні покращився до 32 у 2021 році порівняно з 25 у 2013 році (вищий бал означає нижчу корупцію). Опитування українців також свідчать про покращення ситуації: з 2013 по 2018 рік частка людей, які сказали, що давали хабарі протягом попереднього року, впала з 27% до 22% (у 2021 році вона знизилася ще до 19%), а частка тих, хто може виправдати дачу хабара за певних обставин знизився з 37% до 13%. Цікаво, що в той же час частка людей, які вважають, що корупція в Україні зросла, зросла з 49% до 61%, ймовірно, відображаючи підвищену увагу ЗМІ до корупції. Ця позитивна динаміка щодо корупції надихає.

Очевидно, що жителі України вірять, що ситуація покращується, але також і те, що вона покращується дуже повільно, оскільки рейтинг індексу

2021 року 32, але нижчий, ніж у Албанії (35), Боснії та Герцеговини (35), Вірменії (49), Грузії (55), Молдови (36).

Що стосується достовірних даних, тобто питання про те, який відсоток населення минулого року вдавався до хабарництва, щоб отримати необхідну послугу, Барометр глобальної корупції Transparency International свідчить: в Україні цей відсоток становив 37% населення в 2014 та 38% у 2017, що означає, що корупція на низькому рівні тріхи зросла. Порівняння з іншими країнами знову показує тривожну ситуацію. Згідно з опитуванням 2017 року, відсоток вихідців із зазначених країн, які давали хабарі, склав: Албанія – 34%, Боснія і Герцеговина – 24%, Вірменія – 27%, Грузія – 7%, Казахстан – 29% [3].

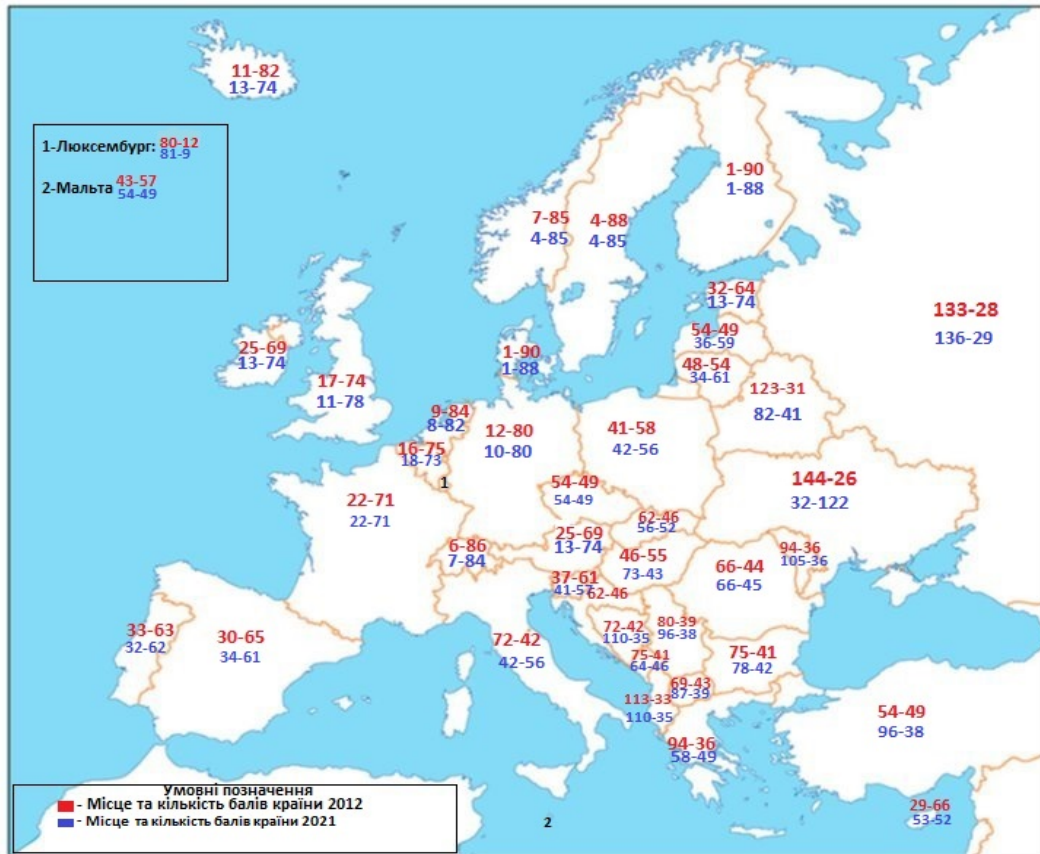

Рис.1. Місце країни Європи в рейтингу сприяння корупції в 2012 та 2021 роках
 Fig.1. The place of European countries in the rating of facilitating corruption in 2012 and 2021

Джерело: розроблено автором на основі [1, 3]

З 2014 року Україна зробила величезну роботу, щоб розвинути сильніші інституції контролю, підзвітності та підвищити прозорість деяких державних функцій, уразливих до корупції.

Хоча не без проблем, антикорупційна інфраструктура в Україні створена та поступово змінюється. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) адмініструє декларації про майновий стан державних службовців. Національне антикорупційне бюро (НАБУ) розслідує справи про корупцію. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) передає до суду складні корупційні справи. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) розглядає справи про корупцію, відмивання грошей та пов'язані з ними злочини, які розслідує НАБУ та переслідує САП. Нарешті, Агентство з повернення та управління активами (ARMA) відстежує та вилучає або репатріює вкрадені державні активи

Національне антикорупційне бюро України (далі - Національне бюро) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається: попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових[7]. Так, протягом 2019-2021 років НАБУ висунуло 381 обвинувальний акт про корупцію у вищих ешелонах, 57 осіб визнано винними у корупційних діях Вищим антикорупційним судом. Нічого подібного було б неможливо до 2014 року. Ці політики знаходять потужну підтримку в українському суспільстві.

Наприклад, перед тим, як Росія вторглася в Україну в лютому цього року, громадянське суспільство було дуже активним у тисненні на уряд з метою призначення головного антикорупційного прокурора. Зараз громадські групи зосереджені на війні, але після перемоги України (і особливо якщо вона матиме дорожню карту вступу до ЄС), внутрішні проблеми знову будуть на порядку денному. Ми віримо, що багато людей в Україні розуміють, що Україна не може (знову) втратити історичний шанс. Ми також віримо, що вихід України на шлях вступу до ЄС стане потужним стимулом для просування реформ [8].

Рис. 2. Динаміка України в рейтингу сприйняття корупції 2013-2022 роки
Fig.2. Dynamics of Ukraine in the ranking of corruption promotion 2013-2022
Джерело: [3]

Проаналізувавши рис.2, можна зробити висновок, що найгірша ситуація зі сприйняттям корупції в Україні була у 2013-му, і з цим важко посперечатися. Але після Революції Гідності, коли в нашій країні один за одним створювалися антикорупційні органи, поступово відкривалися дані, впроваджувалися секторальні реформи (наприклад, медична, банківська), ми поступово росли й в Індексі сприйняття корупції. За результатами 2022 року наш показник знаходиться на рівні 33 балів.

Великим плюсом є те, що зараз судова реформа, безпосередньо ВККС, ВРП і Конституційний Суд є номером один в умовах отримання статусу кандидата на вступ України до ЄС, питання, яке Україні потрібно закрити якнайшвидше. З плюсів варто відзначити, що політична влада амбітно підходить до розроблення і закриття всіх зобов'язань. Тобто, рішення напрацьовують і, звісно, їхня якість не завжди висока. Процес до початку вторгнення не був інклюзивним, і громадянське суспільство не надто радісно реагує на розробників. Зараз з обмеженням інструментів демократії під час воєнного стану з цим стало ще складніше. В той же час процедура обрання судів КСУ прийнята Верховною Радою без врахування основних рекомендацій Венеціанської комісії, через що у майбутньому можуть виникнути питання до української сторони. У свою ж чергу представники влади попри будь яку критику законопроекта західними партнерами, продовжу вдавати що нічого не сталося. Напевне не на часі, як і декларування високопосадовці.

Важливим кроком у процесі боротьби з корупцією стало впровадження антикорупційної програми 2023-2025 р. Зокрема, Програма передбачає заходи у сфері судочинства, державного регулювання економіки, митної справи та оподаткування,

державного та приватного сектору економіки, будівництва, земельних відносин та інфраструктури, сектору оборони, охорони здоров'я, освіти й науки та соціального захисту. Крім того, у документі передбачені заходи, спрямовані на усунення можливих корупційо-генних факторів, вдосконалення формування та реалізації державної антикорупційної політики. Також Програмою врегульовуються питання координації та моніторингу оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання [6].

Висновки. Попри те що в статті наведено більше теоретичну складову, результати проведеної оцінки щодо стану корупції в державі допоможуть уряду України реалізувати антикорупційну політику для викорінення корупції з державних органів та продовження імплементацію антикорупційної стратегії. Отримані результати дослідження в статті можуть використовувати у своїх дослідженнях інші урядові та неурядові організації та установи.

Корупція залишається на сьогоднішній день ключовою проблемою як цивілізованого світу так і країн із слабозвинуту економікою. Чим активніше країна проводить ефективну боротьбу з цим явищем, тим ефективніше діє верховенство права в країні. Подальше дослідження даного явища саме в контексті українського прикладу дозволить глибше добратись до проблеми що і допоможе розкрити «феномен» української проблеми.

1. Україна в індексі сприяння корупції-2022. URL: [//www.pravda.com.ua/columns/2023/01/31/7387173/](http://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/31/7387173/) (дата звернення: 10.03.2023)
2. Корупція та наслідки її впливу на економіку України. URL: https://pidru4niki.com/10560412/ekonomika/korupsiya_naslidki_vplivu_ekonomiku_ukrayini (дата звернення: 13.01.2023)
3. Transparency International Ukraine. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/12/feao_corruption_economy_a5_short_final.pdf (дата звернення: 04.03.2023)
4. Клаус Г., Ніклас П., Корупція і Економічний ріст: Нові Емпіричні докази. 2019. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/213586/1/167566210X.pdf> (дата звернення 27.02.2023)
5. Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html (дата звернення:09.03.2023)
6. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-uriad-zatverdvyv-antikorupsiinu-prohramu-na-2023-2025-roky> (дата звернення: 15.02.2023)
7. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 15.01.2023)
8. Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/zapobigannya-korupciyi> (дата звернення: 15.01.2023)

References

1. "Ukraine in the 2022 corruption facilitation index." Pravda, www.pravda.com.ua/columns/2023/01/31/7387173/ Accessed 10 March 2023
2. "Corruption and the consequences of its influence on the economy of Ukraine." Pidru4niki.com, pidru4niki.com/10560412/ekonomika/korupsiya_naslidki_vplivu_ekonomiku_ukrayini. Accessed 13 Jan. 2023
3. Transparency International Ukraine, ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/12/feao_corruption_economy_a5_short_final.pdf. Accessed 4 March 2023
4. Klaus, G., and P.Niklas. "Corruption and Economic Growth: New Empirical Evidence." Econstor, www.econstor.eu/bitstream/10419/213586/1/167566210X.pdf. Accessed 27 Feb. 2023
5. National Academy of Internal Affairs, arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html Accessed 9 March 2023
6. Government portal, www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-uriad-zatverdvyv-antikorupsiinu-prohramu-na-2023-2025-roky. Accessed 15 Feb. 2023
7. Verkhovna Rada of Ukraine, zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text. Accessed 15 Jan. 2023
8. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, nabu.gov.ua/zapobigannya-korupciyi. Accessed 15 Jan. 2023